

mo, torej kapitalistični globalizaciji - imperiju. Po malem smo vsi žrtve imperija, kar pa ne omejuje naše moči. Potrebna je nova, drugačna globalizacija, ki ne bo pripeljala do (in poglabljala) delitve med blaginjo in revščino, med močjo in pomanjkanjem moči. Takšen sklep se predvsem naslanja na idejo, da bi sistemu suverenosti vsilili zasledovanje inovacij. Če se tovarna modernizira nima pravega smisla braniti delovno mesto, ampak gre zahtevati državljansko rento, ki jo delo ustvarja. Če pride do uresničitve globalizacije, ni mogoče kot alternativo ponuditi vrnitev k nacionalni državi, ampak je treba zahtevati ostvaritev univerzalne skupnosti, svobodo gibanja in enake pravice za vse. Po Hardtu in Negriju je prav zahteva po svobodi gibanja tista, ki lahko zruši imperikalne mehanizme ohranjanja, ki hočejo vsem vsiliti prostor in kraj njihove eksistence in produkcije. Druga zahteva formulirana v knjigi je univerzalna državljanska renta kot oblika dohodka, prilagojena kolektivnemu in družbenemu delu. Empire pa postavlja tudi tretjo zahtevo, in sicer pravico do ponovne prisvojitve produkcijskih sredstev in tiste komunikacije, ki jo proizvajata družbeno telo kot celota. Razumemo lahko, da je moč prav skozi idejo pravice do ponovne prisvojitve braniti in razvijati projekte, ki jih ni mogoče podvreči logiki trga in copyrighta (kot v primeru Linuxa).

Avtorja Empirea v središče teh zahtev postavljata mehanizem, ki ga imenujeta posse. Izraz se nanaša na humanistično in razsvetljsko trojnost/triado esse-nosse-posse (biti-vedeti-imeti moč) in terminologijo hip-hop glasbe ter ameriškega divjega zahoda, kjer pomeni skupino, gang. Pri tem pa je potrebna določena tenkočutnost, saj posse še ni organizacija, ampak ontološki dejavnik (moč), ki išče svojo organizacijo (in sam način organiziranja), in to lahko najde na določenem praktičnem terenu. Posse tako predstavlja politično avtonomijo in produkcijske aktivnosti množice, v kateri dobijo središčno funkcijo in pomen telesa, ki so aktivna (se aktivirajo) v biopolitičnem smislu. Telesa, ki hočejo odločiti o svojem prehranjevanju, o svoji reprodukciji, o svojih čustvih in eksistenci. Torej telesa, ki se lahko postavijo kot verige ali zidovi, kot smo

jih že videli v prizorih iz Seattla in Prage. V teh primerih gre najbrž za prvi praktični politični eksperiment novih oblik organizacije nasproti imperija, ki obenem pozitivno nakazujejo na alternativno obliko globalizacije.

Zvonko BERGANT

Roman Kuhar

Mi, drugi. Oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete

Založba ŠKUC, Ljubljana 2001, str. 227, 4.340 SIT (ISBN 961-6085-31-X)

Delo Romana Kuharja o homoseksualnosti in lezbilstvu je interdisciplinarno zasnovano, saj ga sestavljata dva dela: zgodovinski ter sociološki in socialnopsihološki. V prvem delu avtor naprej kronološko predstavlja razmerje do homoseksualnosti v različnih zgodovinskih okoljih od prvih civilizacij dalje. Pri tem naglašava - upoštevajoč dejstvo, da v starem grškem okolju pojma homoseksualnosti ni možno razumeti v današnjem pomenu besede - njegovo neproblematičnost v razmerju med (mladim, pasivnim) eromenom in (starejšim, aktivnim) erastom, ne pa tudi med dvema aktivnima moškima: "Odgovor na zastavljeno dilemo leži v cilju podrejanja eromena erastu, ki je bil, če je imel ambicije biti toleriran, pridobitev različnih vrlin, ne pa razmerje samo" (str. 18). Kar zadeva lezbilstvo v tej kulturi, poudarja avtor, da o njem obstaja manj virov in informacij; enako pa velja za ostala obdobja. S pojavom stoicizma in krščanstva omenjena strpnost izginja, saj prevladajo moralna in religijska določila o tem, kaj je prav in kaj ne. Pri tem Kuhar pravilno opozarja: "Cerkev ni nasprotovala homoseksualnosti zgolj zaradi njene "deviantnosti" in "nenaravnosti", pač pa predvsem zato, ker je kot nereproduktivna spolna oblika zadovoljevala zgolj telesno strast in prinašala telesno zadovoljstvo. Obsodba homoseksualnosti je tako del splošnega obsojanja mesenega zadovoljstva in nereproduktivnih spolnih odnosov" (str. 38).

Potem ko je italijanska renesansa (tudi) na spolnem področju skušala uveljaviti ideale antične Grčije, se je po avtorjevem mnenju zgodil z uveljavitvijo protestantizma (negativni) preobrat: "Homofobična družba se rodi tik pred letom 1700, ko istospolna ljubezen dobi nov, rušilen in revolucionaren aspekt, saj protestantizem ponovno obudi idejo o zadušitvi in prepovedi vsakršnih spolnih praks zunaj krščanske zakonske zveze" (str. 44). Na pravni ravni je pomemben prelom pomenila francoska revolucija, ki je uvedla enakost pred zakonom ter tako v zasebnem življenju dopuščala vse prostovoljne oblike razmerij med odraslimi. Ta je vplivala sicer na pravni red v številnih evropskih državah, ne pa na javno mnenje, ki ostaja negativno. Pravi preobrat prinese šele konec šestdesetih let 20. stoletja, pri čemer avtor naglasi pomen upora pred newyorškim lokalom Stonewall Inn junija 1969, s katerim se je pričelo resnično gibanje za pravice homoseksualne in lezbične populacije. Prišlo naj bi namreč do preobrazbe iz "homoseksualnost je enako molčečnost" v "gej je enako javnost", hkrati pa tudi vsaj deloma do pozitivnejših odzivov okolja.

V drugi enoti zgodovinskega dela nam avtor nudi pregled slovenskega gejevskega in lezbičnega gibanja. To naj bi takoj radikalno zahtevalo politično enakopravnost, torej pravico do drugačnosti. Prvi pozitivni premik s strani države je sicer pomenilo leto 1976, ko je prišlo do dekriminizacije homoseksualnosti v slovenski kazenski zakonodaji. A nastavki za organizirano gibanje so bili dani leta 1984 z ustanovitvijo sekcije Magnus v okviru društev Škuc-Forum; to je "postalo tudi prvo tovrstno organizirano gibanje v Vzhodni Evropi" (str. 92). Kuhar pozitivno oceni pomen filmskih festivalov in revij ter drugih oblik medijev z gejevske in lezbično tematiko ter organiziranje gejevskega diska na različnih lokacijah. Razočaranje pa je pomenilo sprejetje ustave samostojne slovenske države, saj so po avtorjevem mnenju konservativne sile dosegle, "da je bila spolna usmerjenost črtana iz ustave, homoseksualne skupnosti pa so bile tako potisnjene v kategorijo nena-ravnih oblik človeškega bivanja" (str. 101).

Devetdeseta leta so zaznamovali nastanek novih skupin, številne afere, prodor interneta, junija 2001 pa je v Ljubljani prišlo do prve parade ponosa.

Sociološki oziroma socialnopsihološki del avtor prične s poglavjem, v katerem predstavi troje socioloških teorij o homoseksualnosti (esencialistično, konstruktivistično in teorijo queer), temu pa sledita poglavji o oblikovanju spolne identitete. V prvem, to je namenjeno oblikovanju spolne identitete na splošno, Kuhar opozori na nujnost distinkcije med biološkim in družbenim spolom ter na posledice prevladujoče dualistične družbenospolne sheme. Hkrati razpravlja o razvoju spolne identitete, pri čemer pri analizi notranjih dejavnikov kritično upošteva pomen Freudove in feminističnih psihoanaliz, pri oblikovanju zunanjih pa vlogo socializacije in socialne kontrole. Peto poglavje je namenjeno teoretskim modelom, prek katerih prikaže razvoj in oblikovanje posameznikove homoseksualne identitete. "To in naslednje poglavje (o razkritju)," poudarja avtor, "sta prepletena z odlomki iz intervjujev z geji in lezbijkami, s katerimi nameravamo razbiti togost teorije in jo prevajati v izkušnje vsakdanjega življenja" (str. 138). Tako predstavi model štirih stopenj razkritja avtorja Barryja M. Danka, šestih stopenj razvoja homoseksualne identitete po Vivienne Cass, idealnotipsko karierno pot homoseksualca, kot jo je oblikoval Ken Plummer, ter idealnotipski štiristopenjski model izoblikovanja homoseksualne identitete po Richardu Troidnu. Za vse te modele je značilno, da posameznika/-ico ohranjajo v njegovem pristnem okolju ter upoštevajo vse dejavnike, ki so pomembni v postopnem oblikovanju njegove/njene spolne identitete. Za prvo stopnjo tega oblikovanja je značilno zavračanje istospolnih občutij (pogosto povezano s krizo identitete), tej sledi postopno sprejetje in toleranca teh občutij, katera mu postavljajo nekaj normalnega, s tem pa se tudi zares prične "gradnja" homoseksualne identitete. Kljub razlikam med posameznimi modeli, Kuhar opozarja na njihovo skupno točko: s homoseksualnostjo povezano stigmato, ki vpliva na izoblikovanje in "upravljanje" z identiteto. "Potrebna je redefinicija stig-

matiziranega koncepta homoseksualnosti, njegovo sprejetje ter asimilacija v posameznikovo širšo identiteto. Tako potekajoča resocializacija potrebuje svojo družbeno potrditev, ki se udejnanja prav v procesu razkritja lastne seksualne identitete tako homoseksualni kot heteroseksualni skupnosti. /.../ O razkritju lahko govorimo kot o kroni procesa izoblikovanja posameznikove homoseksualne spolne identitete" (str. 184).

In prav coming out oziroma razkritje je predmet zadnjega poglavja. To poteka vedno v interakciji z drugimi akterji: "Informacija o razkritju poteka v smeri od jaza (osebe, ki razkriva svojo spolno identiteto) do akterja (oseba, ki ji je informacija o spolni usmerjenosti zaupana), spodbudi pa jo lahko jazova lastna odločitev razkriti svojo spolno usmerjenost ali pa pritisk akterjev (namigovanja, neposredna vprašanja ipd.)" (str. 192). Proces razkritja pravzaprav vsebuje štiri oblike: razkritje pred samim seboj, razkritje lezbijk in gejev kot družbene podskupine ter ožje (pred družino, prijatelji, kolegi) in širše socialno razkritje. V tem poglavju avtor predstavi tudi ovire, ki posamezniku razkritje "preprečujejo", sklepa pa ga z eno izmed teh ovir, in sicer podoba hegemonskega moškega, ki bistveno določa socialno vlogo in položaj moškega v (zahodni) družbi: "Če si homoseksualen, nisi hegemonski, zatoj nimaš pravice do moči in privilegijev, homoseksualnost pa te onespasablja za opravljanje najvišjih funkcij" (str. 208).

Kuharjevo delo ima dobro domišljeno in izvedeno zasnovano ter ne pomeni pomembnega prispevka samo k socioološki, ampak tudi k zgodovinski znanosti na Slovenskem. V tem pogledu je treba zlasti pohvaliti res dobro (a žal kratko) kronološko predstavitev gejevskega in lezbičnega gibanja v slovenskem prostoru, v kateri pa je Kuharju vendarle uspelo zajeti njegove temeljne "trenutke". A nekako negativno se mi zdi v zgodovinskem poglavju postavljanje lezbijk in homoseksualcev vedno znova v položaj žrtev. Sicer je treba priznati, da so bili (in so) ti prepogosto žrtve najrazličnejših tragičnih represalij, toda avtor po mojem mnenju vendarle njihov položaj vrednoti preveč le v črno-beli perspektivi, torej vedno jih vidi le

v vlogi prizadetih, pri tem pa pušča ob strani njihovo drugačno (negativno) vlogo. Kot primer naj navedem dejstvo, da obstaja tudi "temna stran" rožnatega trikotnika, saj so bili med ustanovnimi in vodilnimi člani nemške nacistične stranke, v prvi vrsti pa SA, tudi homoseksualci, česar avtor ne omenja, ampak naglašča le njihov kasnejši "holokavst" s strani nacističnega totalitarizma. Prav tako bi več prostora lahko namenil zatiranju homoseksualcev v komunističnih režimih, ki je manj znano kot to v nacističnem. Avtor omenja tudi vlogo gejevskega in lezbičnega gibanja v okviru civilne družbe pri demokratizaciji slovenske družbe, natančneje pa je žal ne pojasni. Podobno je nakazal različnost oziroma "razklanost" teh gibanj, ne pa tudi navedel vzrokov. To velja tudi za odgovor na vprašanje, ali so res le politične sile "krive" za neenakopravni položaj homoseksualne populacije in ali ni morda tega bolj pripisati nezainteresiranosti širšega dela te populacije za rešitev teh vprašanj. Enako pa bi bilo treba pojasniti "obtožbe" na račun (krščanske) konservativne desnice, češ da je ta kriva za njihov nastali ustavni položaj, ter to, kaj je za razrešitev nastale situacije razen besedne podpore konkretno storila levica. Tu gre po mojem mnenju za ujetost v podobe, ki z realnostjo nimajo veliko skupnega.

Odlično pa se v del s teorijami oblikovanja homoseksualne spolne identitete vklaplajo odlomki iz intervjujev, ki jih je opravil avtor sam, saj napravijo to poglavje bolj berljivo in razumljivo tudi širšemu krogu bralcev, in ne le tem, ki jih ta vprašanja zanimajo z znanstvene plati. Delo tako lahko razumemo kot nekakšen "učbenik" za homoseksualni in lezbični krog bralstva, ki si ta vprašanja zastavlja in bo tu našel odgovore, ki mu bodo pomagali k sprejetju, utrditvi ali zavrnitvi lastne spolne identitete. Še zlasti jim bo ta "slovenski" vložek lahko pomenil pomembno spodbudo, in sicer v smislu, da niso edini. Vseeno pa se mi zdijo nekoliko "sporne" navedbe o izraziti homofobičnosti na heteroseksualnosti utemeljene (tudi slovenske) družbe. Ali avtor res ni našel v njej nikakršnih pozitivnih primerov, torej ne le strpnosti, ampak tudi spoštovanja "drugih"? A kljub tem "pomanjkljivostim" (ki so prej

subjektivne pripombe) je treba naglasiti avtorjevo kompetentno poznavanje problematike. In ravno ta je poleg postavitve socioloških modelov v slovensko vsakdanjo realnost ter tekočega, berljivega jezika (kar je treba posebej poudariti) po mojem mnenju temeljna odlika Kuharjevega dela.

Tomaž KAŠTRUN

Michel Foucault

Arheologija vednosti

Studia humanitatis, Ljubljana 2001, str. 250, 2.800,00 SIT (ISBN 961-6262-31-9)

Ime Michel Foucault običajno vzbudi v spominu podobo pomembnega francoskega intelektualca ter pripadajoči zaklad široke francoske teorije. Pa vendar je labirint, skozi katerega nas popelje avtor v knjigi "Arheologija vednosti", na dostih okljukah erodiran, spet v drugih meandrih nejasen, celostna podoba pa prikazuje zapleten sistematičen pregled zgodnjega lingvističnega in antropološkega strukturalizma. Obenem pa igra [knjiga] preiščeno intuitivno vlogo, fokusirano na refleksije pisane ali govorjenega diskurza.

V vedi, ki Foucaultu predstavlja predmet raziskovanja, je v središče pozornosti postavljen diskurz in diskurzivni red. V tem raziskovanju avtor odkriva osnovna pravila in pogoje, da nek diskurz postane možen. Jezik in vedenje mu predstavljata osnovni mehanizem moči in vloge moči pri socialni konstrukciji realnosti. Vendar pri sami konstrukciji Foucault zavrne obstoj subjekta ali avtorja, kar mu omogoči, da preučuje način, kako izjave (kot nabor že obstoječih diskurzivnih pravil in praks) formirajo znanost oziroma neko vedo. Na nek način Foucaultu to uspe - sicer povsem v nasprotju s pričakovanji - s tem, da se radikalno otepe marksističnega mišljenja. Ravno ta distanca mu omogoča oddaljitev od ideje preučevanja subjekta ter mu odpre bližjo pot ne le do sociologije same, pač pa nasploh vsem družbenim vedam. Arheologija naj se, po njegovem prepričanju, ukvarja z objekti, s stvarmi izvzetih iz konteksta, predmeti

izgubljenimi v zgodovini; torej naj se postavi na rob vladajočemu in neodvisnemu subjektu.

V želji po iskanju omnipresentne definicije diskurza, se ne osredotoči več na ljudi kot akterje, pač pa na regularnosti, ki obstajajo znotraj diskurza; to so diskurzivne regularnosti. Do njih pride na podlagi različnih odnosov med izjavami, odnosov med skupinami izjav in odnosov med izjavami in dogodki. Dogodki kot izjave, katere si Foucault izbere ravno iz dobro formiranih znanosti, kot so tehnične vede, ekonomija, socialne vede in politične vede, privedejo do nabora pravil, ki določajo pogoje, v katerih lahko neka izjava najde svoje mesto v diskurzu. Tem pravilom pa postavi malce enigmatično definicijo, da je "diskurz skupina s končno določenim številom izjav, ki pripadajo isti diskurzivni formaciji in kateri [skupina] lahko pripiše pogoje obstoja."

Izjava kot dogodek, ki predstavlja avtorju anti-strukturalistično entiteto, je bila v strukturalizmu definirana kot univerzalna skupina možnih izjav, s katero [definicijo] so se od Sausserja dalje zadovoljili, predstavlja Foucaultu sklop izjav, ki se je dejansko zgodil v določenem časovnem obdobju. Okvirno je to idejo nakazal že kot repliko na epistemološki krožek na Ecole normale superieure v knjigi "Reči in stvari - arheologija humanističnih ved."

V njem - epistemološkemu krožku - išče pravi postopek sistematičnega preučevanja zgodovine. Literarna analiza, ki preiskuje notranjo strukturo dela, je v konstantni epistemološki dilemi; dilemi diskontinuitete. Linearno zaporedje je nadomestila "igra razreza po globinah". Če so mnoge zgodovinske discipline prešle od kontinuiranega k diskontinuiranemu, potem je šla "kar zgodovina" (kot jo poimenuje Foucault) v nasprotno smer.

Za zgodovinarja je bila diskontinuiteta hkrati dano in nepojemljivo; vse kar se je kazalo kot nebulozno in razpršeno, je moral zgodovinar obiti, zbrisati, da se je lahko pokazala diskontinuiteta. Zgodovinarjeva naloga je bila v končni instanci, da jo je odpravil.

Avtorju je zgodovina ne več obnavljanje, uverženje onkraj očitnih zapovrstij, je siste-